

УДК 81'373.611:004

**СТРУКТУРА ПЕЙОРАТИВНИХ ПРИКМЕТНИКІВ
У ОПИСІ ПЕРСОНАЖІВ ЦИКЛУ РОМАНІВ
“СУТІНКОВА САГА” СТЕФАНІ МАЙЕР
(на матеріалі циклу романів “Сутінкова Сага” Стефані Майер)**

Олена Кульчицька

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)*

Проаналізовано пейоративні прикметники в описі персонажів та у роздумах і мові героїв, використані сучасною американською письменницею Стефані Майер, для доведення їхнього значення у літературній мові. Визначено структуру лексичного значення пейоративів. Виділено дві групи пейоративів – оцінні пейоративи й універсальні, а також вісім основних компонентів змісту мовленнєвої одиниці, з них сім емосем пейоративної оцінки. Доведено, що функціонування пейоративної лексики значно залежить від лінгвістичного контексту.

Ключові слова: пейоративи, соціально-оцінна лексика, універсальні й оцінні пейоративи, емосема, контекст.

Сучасна культура є динамічною, а тому мова, точніше – її словесна оболонка, є також рухливою, унаслідок чого за період життя одного покоління словниковий склад мови зазнає досить суттєвих змін. Мова є надзвичайно багатогранним явищем, і її грані постійно змінюються, крім того, суспільство сучасної культурно-історичної епохи також є рухливою системою. Тому актуальним є дослідження лексичного складу англійської мови, який постійно доповнюється завдяки мовному субстандарту як невичерпному джерелу поповнення мови. Властивість субстандартної системи лексики постійно поновлюватись вартує вивчення цього явища як у теоретичному, так і в практичному плані. Дослідження цих питань дає змогу зрозуміти тенденції розвитку мови взагалі, заглянути в її майбутнє, висвітлити проблему “мови та її середовища” [18].

Незважаючи на те, що пейоративна лексика досліджена в працях багатьох лінгвістів (О. Є. Голод, Ш. Баллі, В. М. Мокієнко, Г. Шройдер, А. Мірошніченко, Р. Аман, В. І. Палашевська та інші), багато проблем, які стосуються цієї тематики, потребують подальшої розробки. Це, зокрема, явища лексико-семантичного та спонтанного слововживання. Парадигми сучасного мовознавства зосереджені на вивченні того, як людина використовує мову у спілкуванні та як у мовних одиницях відображається сама людина – творець мовної та мовленнєвої діяльності. Як зазначає О. Селіванова, однією з найважливіших проблем сучасної лінгвістики є дослідження комунікативної взаємодії індивідів, орієнтоване на їхнє діалогічне взаєморозуміння у співвідношенні з параметрами мови, середовища та культури [7].

Ми розглянемо функціонування пейоративної лексики, а саме – прикметників з негативними конотаціями, які використовує сучасна американська письменниця Стефані Майер у циклі романів “Сутінкова Сага” для опису персонажів – як зовнішніх, так і внутрішніх рис.

Пейоративами (від лат. *pējōrāre* – робити гірше) ми називаємо лексичні одиниці, до семантичної структури яких входить конотативний аспект (негативна емотивна сема), і за допомогою яких виражають негативне ставлення мовця до адресата [1, с. 20].

Ми вважаємо, що пейоративи належать до стилетворчої лексики і є носієм почуттів та емоцій. **Пов’язано це з загальним розкріпаченням суспільного життя та з розвитком людського спілкування [21].** Адже функції емоційно маркованих досить часто виконують слова негативного, несхвального, інколи грубого чи занадто різкого або осудливого характеру. Однією з найбільших груп стилетворчої лексики автора, є група прикметників з конотацією оцінювання.

Пейоративна лексика переважає над меліоративною і розвивається значно динамічніше, ніж інші пласти, тому потребує дослідження. Опіраючись на дослідження О. Голод, В. Мокієнко, Ю. Левіна, Л. Мардієвої, Г. Орлової та інших лінгвістів, можемо стверджувати, що мовленнєві одиниці з негативним та негативно-оцінним значенням представлені значно різноманітніше. Це пов’язано з екстралінгвістичними чинниками, адже психологічно людина бере до уваги передусім негативні характеристики інших людей у соціумі, **розцінюючи їх як такі, що можуть становити для неї небезпеку.** Позитивні риси сприймають як частину чогось невіддільного.

Джерелом пейоративності, як стверджують Ю. Левін, І. Стернін, В. Карасік та інші, є сама людина зі всіма недоліками характеру, зовнішності та створеної нею соціальної дійсності. Пейоративність пронизує всі аспекти людського життя й пов’язана з категорією емотивності, яка надає спілкуванню життєвості, природності, емоційності [3].

Принципова відмінність конотативних емотивних смислів від денотативних полягає в тому, що вони існують не для відображення світу почуттів у реальності, а для відображення емоційного відношення мовця до дійсності. Звідси і їхня очевидна оцінність [9].

Широке розуміння терміна “соціально-оцінна лексика” дає змогу розглядати її на двох рівнях: парадигматичному (абсолютна соціально-оцінна лексика, зафіксована в словниках) та синтагматичному (релятивна соціально-оцінна лексика – слова, що є аксіологічно конотованими лише в конкретному контексті). Інваріантним оцінним значенням цієї мікросистеми лексики є: “оцінка з погляду соціально-ідеологічних позицій”. Щодо пейоративності зазначимо, що вона з’являється, зазвичай, унаслідок співвіднесеності лексеми з іншими елементами контексту [8].

Ми розрізняємо два варіанти оцінки – позитивну та негативну, які градуються в певному емотивному реєстрі з урахуванням конкретного різновиду емоцій. Зокрема, конотативно-емотивну семантику описують з використанням восьми основних компонентів змісту мовленнєвої одиниці, тобто емосем: однієї емосеми меліоративної оцінки (пестлива) та семи емосем пейоративної оцінки (жартівлива, іронічна, несхвальна, нехтувальна, презирлива, груба, лайлива) [5].

Пейоративну лексику можна вивчати за допомогою різних підходів, зокрема, сигнікативного – через призму експресивної функції, та конотативного – через призму

номінативної функції (характеристика адресата та негативне ставлення автора чи мовця до нього).

Пейоративи, які ми виділяємо на підставі конотативного аспекту, надалі називатимемо універсальними, а пейоративи, які виділяємо на підставі сигнікативного, – оцінними. Звичайно, що ці дві групи включають багато підгруп, і заслуговують на окреме дослідження [1].

Щодо функціонування пейоративної лексики зазначимо, що її функції значно залежать і від лінгвістичного контексту: з одного боку, – конкретизація значення пейоративних прикметників у описі персонажів, а з іншого, – їхнє перетворення на такі, які виражають діаметрально протилежне значення до початкового, тобто позитивне схвальне значення, інколи доброзичливо-гумористичне, інколи пестливе.

Розглянемо детальніше ці випадки. Пейоративні прикметники, які використовує С. Майер у циклі романів “Сутінкова Сага”, з конкретною негативною ознакою або способом поведінки виступають у конфліктних ситуаціях як універсальні пейоративи. У наведеному прикладі роздратований протагоніст розповідає героїні про ситуацію, яка склалася:

One of the newborns was hiding... Leah found him – she was being stupid, cocky, trying to prove something. She engaged him alone... [12, p. 500].

Відповідно до змісту твору дівчину Леа не можна вважати ані дурною, ані самовдоволеною чи зухвалою. Звідси випливає, що, вживаючи універсальні пейоративні прикметники, герой просто звільняється від негативних емоцій, які й передають словосполученнями з пейоративними прикметниками.

Цю саму ситуацію, коли автор устами головного героя використовує універсальні пейоративні прикметники, які допомагають позбутися стану розлюченості, можна спостерігати й у такому прикладі:

I’ve held her all of one time, and already you think you have something moronic wolfy claim to her?

А в іншому прикладі ми виділяємо рядки з прикметниками, які відіграють роль оцінних пейоративів і які використовують як засіб вислову доброзичливо-гумористичних почуттів:

“But I am a werewolf”, he said unwillingly. “And he is a vampire”, he added with obvious revulsion.

“And I’m a Virgo!” I shouted, exasperated.

... “Okay. Just Bella and Jacob. None of those freaky Virgos here”. He smiled at me, the warm, familiar smile that I had missed so much.

Під час спілкування друзів, закоханих, а також у деяких інших звертаннях пейоративи можуть уживати як вияв дружнього дражніння, похвали чи як пестливі слова. Загалом навпаки, часто пестливі словосполучення вживають у контексті для передання стану відрази, як ось у такому прикладі:

Yes, you do – you smell like them. Blech. Too sweet – sickly sweet [11, c. 361].

Наприклад, у наведеному нижче реченні, яке передає розмову між двома головними героями, відчувається деяка інтенсифікація пейоративних прикметників, пов’язаних із внутрішнім станом протагоністів:

“When are you finally going to figure out that you’re in love with me, too?”

“Leave it to ruin the moment”.

“I’m not saying you don’t love him. I’m not stupid. But it’s possible to love more than one person at a time, Bella. I’ve seen it in action”.

“I’m not some freaky werewolf, Jacob” [12, с. 427].

Особливо цікавим у цьому діалозі є останній рядок, де героїня, називаючи в образливій манері вовкулака, наголошує, що вона не є ним у переносному значенні. В цьому прикладі можна виділити і словосполучення з прикметником freaky werewolf, у якому пейоративним є переносне значення, тобто так званий метафоричний та метонімічний пейоратив. Це явище можна спостерігати й у інших ситуаціях, наприклад “scary monsters”, які вжиті для позначення людини.

У прикладі “I took the red helmet, weighing it in my hands. I’ll look stupid”. ...I felt bulky. “Be honest, how hideous do I look?” [12, с. 208] **головна героїня, вживаючи прикметник зі значенням “бридкий, мерзенний”, виражає цим незадоволення власним виглядом та небажання вдягати те, що їй наказують, оскільки, вдягнувши шолом та решту обладунків, вона таки виглядатиме бридко, принаймні сама для себе.**

В авторській мові прикметник “божевільний, ненормальний”, ужитий у цьому уривку, **має негативну конотацію та сприяє негативному сприйняттю речення, породжуючи внутрішнє хвилювання:**

... I was just supposed to forget that a deranged vampire was stalking me, intent on my death. [12, с. 83]

А от прикметники hostile, furious, mean та piercing, hate-filled, вжиті у наведених нижче реченнях, викликають суто негативне ставлення до героя:

It wasn’t fair. He was so mean.

Edward looked at me with piercing, hate-filled eyes as if ...

His expression... hostile, furious... [10; 12]

Нижче ми виділяємо пейоративні прикметники petty та mean з презирливими емоціями, які автор використовує для того, щоб відобразити ставлення головної героїні до її друга в певний момент:

I would have never imagined tha Jake could be so petty and just plain mean [11, с. 489].

Проте в цьому випадку, відповідно до контексту, зрозуміло, що героїня використовує їх тільки для того, щоб позбутися своїх негативних почуттів, так би мовити, вивільнити емоції. Тобто через призму сигнікативного аспекту ці прикметники не можна назвати універсальними, оскільки вони не характеризують героя загалом.

У наведеному прикладі ми можемо сказати, що прикметник repulsive є справді універсальним з погляду конотативного аспекту, оскільки впродовж цілого тексту думка головного героя щодо перетворення коханої на подібного до себе створіння, є відразливою та мерзенною, тобто містить у собі несхвальну емосію:

And would it matter that Alice was willing, would it make any dfference if I did become a vampire, when the idea was so repulsive to Edward? [11, с. 423].

У прикладі: “That was me. Me in a mirror. Me – ancient, creased, and withered” [11, с. 5] автор висловлює презирливе ставлення мовця до самого себе. Значення цих рядків є важливим, оскільки опис образу супроводжується такими засобами вираження експресивності, як епітети (у нашому випадку епітетами є пейоративні прикметники), і вжиті вони у реченні для посилення думки протагоніста.

А от у реченні: “If you want to blame someone, why don’t you point your finger at those filthy, reeking bloodsuckers that you love so much?” [11, с. 235] навіть без контексту можна чітко визначити, що використані автором прикметники мають презирливо-грубі емосеми та слугують для вираження експресивної оцінки промовця. Ці прикметники, вжиті разом з багатовживаним іменником *bloodsucker* пронизують цілий художній твір, виділяючи презирливе ставлення одного з головних героїв-вовкулаків до вампірів. Зазначимо, що діаметрально протилежне презирливе ставлення одного героя, представника клану вампірів, до інших є характерною ознакою твору. Для пейоративної оцінки людини використано і назви тварин *dog, leech, wolf*, які в поєднанні з прикметниками із негативною оцінкою значно інтенсифікують вираження почуття мовця.

Оцінний прикметник з презирливо-грубою емосемою можемо спостерігати й у прикладі:

There must have been enough light for him to read my expression, because when he spoke again, his voice was suddenly acidic [11, с. 268].

І в подальшій розмові виділяємо таке речення з прикметником *pale*, який можна інтерпретувати як “жалюгідний”:

My voice was pale with revulsion [11, с. 269].

Отже, відповідно до змісту діалогу між головними героями, прикметники *acidic* та *pale*, надають йому такого негативного змісту, який емоційно відображає напруження в їхніх стосунках і може викликати в читача почуття деякого обурення стосовно цього. Це простежено і в численних прикладах з прикметником *sarcastic*.

Важливими є прикметники, які позначають колір, адже вони дуже легко набувають пейоративного значення. Під час дослідження взято до уваги та розглянуто вживання назв кольорів як пейоративних прикметників, таких як “білий” у переносному значенні зі зловісним відтінком (“ясний, світлий”), “чорний” (“зловісний”, “незаконний”), “зелений” (“недосвідчений, незрілий”, а також “сирий”, “суворий”), “червоний” (“лютий, кровожерливий”) тощо.

Аналіз лінгвістичного матеріалу у цьому циклі романів свідчить про те, що автор уживає багато як універсальних, так і оцінних лексем, а контекст відіграє важливу роль для їхнього розуміння. Для вираження емоцій автор використовує переважно такі емосеми пейоративної оцінки, як презирливі, грубі, несхвальні та жартівливо-іронічні. Зі стилістичного погляду більшість прикметників є епітетами. Наголосимо, що у пейоративному словотворенні автора простежується тенденція, коли слова літературної мови з негативною конотацією набувають позитивної конотації, тобто коли йдеться про енантіосемію, наявність протилежних значень в одному слові. Пейоративи відібрані автором так, що відображають риси головних героїв переважно з двох боків: з одного боку з метою вивільнення від негативних емоцій, передання внутрішнього стану головних героїв, а з іншого, – з метою передання емоцій у доброзичливо-пестливому тоні. Прикметники з негативним значенням наділяють певні ситуації експресивним забарвленням, яке допомагає відчутти всю зворушливу, нерідко трагічну, та дуже важливу для головного героя глибину моменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Голод О. С.* Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 / О. С. Голод ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2001. – 18 с. – укр.
2. Літературний словник-довідник /за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва та ін. – К. : Академія, 1997. – 752с.
3. *Левин Ю. И.* Избранные труды. Поэтика. Семиотика / Ю. И. Левин. – М., 1998. – С. 809–819.
4. *Мардиева Л. А.* Лексико-стилистические средства ценностной характеристики мира / Л. А. Мардиева // II Международные Бодуэновские чтения: Казанская лингвистическая школа: традиции и современность (Казань, 11–13 декабря 2003 г.) : труды и материалы : в 2 т. / под общ. ред. К. Р. Галиуллина, Г. А. Николаева. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2003. – Т. 1. – С. 157–159.
5. *Мокиенко В. М.* Русская бранная лексика: цензурное и нецензурное. Русистика / Мокиенко В. М. – Берлин, 1994, № 1/2. – С. 50–73.
6. *Орлов Г. А.* Современная английская речь / Г. А Орлов. – М. : Высшая школа, 1991. – 240 с.
7. *Селиванова Е. А.* Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монографическое учебное пособие / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
8. *Холявко І. В.* Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 ; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка / Холявко І. В. – Кіровоград, 2004. – 20 с. – укр.
9. *Шаховский В. И.* Эмотивный компонент значения и методы его описания / Шаховский В. И. – Волгоград : Изд-во Волгогр. гос. пед. ин-та, 1983. – 94 с.
10. *Stephanie Meyer.* Twilight / Stephanie Meyer. – Great Britain : Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. – 434 p.
11. *Stephanie Meyer.* New Moon / Stephanie Meyer. – Great Britain : Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. – 497 p.
12. *Stephanie Meyer.* Eclipse / Stephanie Meyer. – Great Britain : Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. – 550 p.
13. *Stephanie Meyer.* Breaking Dawn / Stephanie Meyer. – Great Britain : Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. – 697 p.

Internet Resources:

14. <http://bee.21vek.org/science/mat.shtml>
15. <http://www.bsunet.ru/vestnic/2009-2/35.pdf>
16. <http://www.durov.com/linguistics2/levin-98.htm> Левин
17. http://kls.ksu.ru/boduen/bodart1_1.php?id=5&num=19000000
18. <http://naub.org.ua/?p=1071>
19. http://revolution.allbest.ru/languages/00015553_0.html
20. <http://ru.wikipedia.org>
21. http://sternin.adeptis.ru/articles_rus.html#c

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2011

Прийнята до друку 19.04.2011

**STRUCTURE OF PEJORATIVE ADJECTIVES IN THE
DESCRIPTION OF THE CHARACTERS
IN “THE TWILIGHT SAGA” BY STEPHANIE MEYER**

Olena Kulchytska

*The Ivan Franko National University of L'viv
(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)*

The given article is dedicated to analysis of pejorative adjectives in the description of the characters in “The Twilight Saga” by Stephanie Meyer in order to prove their significance in literal language. Structure of lexical meaning of pejoratives was determined. We distinguish between evaluative and universal pejoratives and eight main components of the content of unit of language, among them seven emosemes of pejorative evaluation. It was proved that the pejorative vocabulary functioning also depends on the linguistic context.

Key words: pejorative, social-evaluative vocabulary, universal and evaluative pejoratives, emoseme, context.

**СТРУКТУРА ПЕЙОРАТИВНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ
В ОПИСАНИИ ПЕРСОНАЖА ЦИКЛА РОМАНОВ
“СУМЕРЕЧНАЯ САГА” СТЕФАНИ МАЙЕР**

Олена Кульчицька

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)*

Проанализировано пейоративные прилагательные в описании персонажей и в размышлениях и речи героев, использованные современной американской писательницей Стефани Майер, с целью доведения их значения в литературном языке. Определено структуру лексического значения пейоратив. Выделено две группы пейоратив – оценочные пейоративы и универсальные, а также восемь основных компонентов содержания речевой единицы, из них семь Эмосем пейоративной оценки. Доказано, что функционирование пейоративной лексики больше зависит от лингвистического контекста.

Ключевые слова: пейоратив, социально-оценочная лексика, универсальные и оценочные пейоративы, емосема, контекст.